

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet För att brott inte ska löna sig (SOU 2015:67)

(Ju2015/05200/L5)

Riksdagens ombudsmän (JO) har beretts tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet *För att brott inte ska löna sig* (SOU 2015:67). Jag vill med anledning av det anförda följande.

Utvärdering av tillämpningen av utvidgat förverkande

Utredaren har redovisat hur reglerna om utvidgat förverkande i 36 kap. 1 b § brottsbalken (BrB) har tillämpats och mot den bakgrunden utvärderat bl.a. om tillämpningen har visat på problem eller svårigheter med regleringen. Han har kommit fram till att utvidgat förverkande är ett mycket slagkraftigt redskap som – när det tillämpas – fungerar på i huvudsak avsett sätt. Bestämmelsen om utvidgat förverkande skulle dock enligt utredaren kunna användas i betydligt större utsträckning. Att det inte görs beror däremot inte på brister i regleringen eller svårigheter vid tillämpningen. De förslag som lämnas i betänkandet är mot den bakgrunden främst inriktade på arbetsformer, t.ex. om när och hur tillgångsutredningar bör genomföras.

Utredaren har även fört fram att en företrädesordning mellan de rättsliga verktygen i brottutbytesarbetet skulle kunna övervägas. I anslutning till det har han beskrivit en ordning som går ut på att personal vid de brottsbekämpande myndigheterna kontaktar Kronofogdemyndigheten via en jourtelefon för att lämna uppgifter om att värdefull egendom omhändertagits hos en gäldenär som är misstänkt för grov organiserad brottslighet eller samröre med sådan brottslighet (s. 96 f.). Sådana uppgifter är i de flesta fall av det slag som är sekretessbelagda enligt 35 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL). Eftersom denna fråga inte berörs närmare i betänkandet vill jag betona att det måste göras en verklig intresseavvägning i varje enskilt fall innan sådana uppgifter lämnas ut med stöd av den s.k. generalklausulen i 10 kap. 27 § första stycket OSL. Vidare ska bl.a. de omständigheter som har beaktats vid intresseavvägningen dokumenteras. (Se bl.a. JO 2013/14 s. 230, dnr 2187-2012 och JO 2014/15 s. 127, dnr 584-2013 och 666-2013.)

Jag har från de synpunkter JO har att beakta inte i övrigt någon erinran mot utredarens analys eller mot de förslag som lämnas i denna del av betänkandet.

Genomförandet av EU-direktivet om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen

Utredaren har också analyserat behovet av och lämnat förslag till de författningsändringar som behövs för att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/42/EU om frysning och förverkande av hjälpmedel vid och vinning av brott i Europeiska unionen. Han har kommit fram till att det finns behov av vissa ändringar i 36 kap. BrB och i lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen. I betänkandet föreslås vidare vissa förändringar som går utöver direktivets minimireglering. Utöver de synpunkter som anges nedan har jag inte någon erinran mot förslagen.

Brott som utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form

För att leva upp till direktivets krav i artikel 5.2 b om att utvidgat förverkande ska kunna utlösas av brott som rör deltagande i en kriminell organisation föreslår utredaren att en ny bestämmelse införs i katalogen över förverkandeutlösande brott i 36 kap. 1 b § andra stycket BrB. Enligt den föreslagna bestämmelsen knyts kvalifikationen för att ett brott ska vara förverkandeutlösande till straffskalan för brottet, med den ytterligare förutsättningen att brottet ska ha utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form (se förslaget till ny lydelse av 36 kap. 1 b § andra stycket 6 BrB).

I frågan om vilken straffskaleavgränsning som ska gälla för att dessa brott ska kunna vara förverkandeutlösande är utredarens förslag mer långtgående än vad direktivet kräver, eftersom även andra brott än sådana som har ett maximistraff om minst fyra års fängelse omfattas (s. 143). Hans förslag – att det för brottet ska vara föreskrivet fängelse i två år eller mer – medför att även företeelser av ganska lindrig art kan komma att utlösa utvidgat förverkande. Jag har i och för sig inte någon erinran mot att normalgraderna av t.ex. utpressning, bedrägeri och penningtvättsbrott under vissa omständigheter ska kunna leda till förverkande. Det är emellertid angeläget att förutsättningarna för detta är förutsägbara och preciserade på ett sådant sätt att rättssäkerheten inte äventyras.

Utredaren har föreslagit att rekvisitet om organiserad brottslighet ska utformas på så sätt att brottet ska ha *utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form*. Han har hänvisat till att ett sådant rekvisit finns i brottsbalken som exempel på omständigheter som särskilt ska beaktas som försvårande vid bedömningen av ett brotts straffvärde (29 kap. 2 § 6 BrB). I författningskommentaren till den föreslagna bestämmelsen anges att rekvisitet ska ha samma innebörd som rekvisitet i 29 kap. 2 § 6 BrB. I förarbetena till den paragrafen anges bl.a. att brottet ska ha begåtts inom ramen för en struktur där flera personer samverkat under en inte helt obetydlig tidsperiod för att begå brott. Det är inte tillräckligt att det aktuella brottet har skett i samverkan. Personerna ska ha ingått i en sammanslutning eller ett nätverk av viss kontinuitet vars syfte att begå brott sträckt sig längre än till enbart det aktuella brottet. Att brottet ska ha utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form innebär vidare att brottet ska ha ett naturligt samband med denna brottslighet. (Se prop. 2009/10:147 s. 43.)

De förutsättningar som anges i propositionen är i och för sig väl preciserade. Det finns även viss praxis om rekvisitets tillämpning i samband med straffvärdesbedömningar. Det bör dock beaktas att de båda bestämmelserna skiljer sig åt när det gäller rättsverkningarna. I den föreslagna bestämmelsen kommer frågan om brottet utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form vara avgörande för om förverkande kan ske eller inte. Dessutom medför den föreslagna straffskalesavgränsningen, som nämnts ovan, att i sig ganska lindriga brott omfattas av bestämmelsen. Med hänsyn till vikten av en klar och tydlig reglering när det gäller särskild rättsverkan av brott bör därför enligt min mening rekvisitet ges en mer preciserad utformning i författningstexten.

Cecilia Renfors

Maria Ulfsdotter Klang
föredragande